

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-6-70-24>

УДК 305:316.647.82+791.636:070

Боровська Ю.М., Назарук В.М.

Національний університет «Острозька академія»

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ: ЖУРНАЛІСТИКА В КІНОСТРІЧКАХ

Анотація. Явища гендерної дискримінації, прояви сексизму, зокрема, є доволі розповсюдженими не лише в українському медійному просторі. Хоча явища не є новими, однак наявність численних стереотипів, критичності у сприйнятті в певних суспільних групах, зумовлюють потребу їх уважнішого вивчення та аналізу. У матеріалі йдеться про вияви понять у сучасному медійному просторі загалом та про виразні прояви явищ у кіноіндустрії, зокрема, у стрічках, в яких ключовими персонами є самі журналісти. Подібний ракурс розгляду явища видається цікавим з огляду на малу кількість подібних досліджень в українському гуманітарному просторі. Явища гендерної дискримінації в медійному просторі часто стають предметом професійних дискусій не лише у відповідній сфері, але й об'єктом аналізу дослідників економічного мікроклімату. Варто навести хоча б факт меншого рівня доходів фахівців-журналісток у порівнянні із чоловіками, які наводять експерти низки громадських організацій, приміром – фахівчині Інституту масової інформації. Про це було згадано під час фахової дискусії National Media Talk, яка відбувалася у травні 2019 року у Києві. Однак, у межах цього матеріалу, ми говоритимемо про соціокультурні, ментальні аспекти гендерних стереотипів, які виникають під час виконання журналістами та журналістками професійних обов'язків та відображені у кіно. Розглядаються також способи подолання гендерної дискримінації в журналістиці XXI століття.

Ключові слова: гендерні стереотипи, журналістика, медіа, стать, освітній процес, сексизм, дискримінація, кінематограф, режисура, суспільство.

Borovska Yuliia, Nazaruk Viktoriia

National University of Ostroh Academy

GENDER STEREOTYPES: JOURNALISM IN FILMS

Summary. The phenomena of gender discrimination, displays of sexism, in particular, are rather widespread not only in Ukrainian realities. Therefore, the phenomena deserve a more detailed analysis. The material deals with the displays of concepts in the contemporary media space. The thoughts of contemporary journalists about their experience in the field of media with opposite sexes are analyzed. It gave an opportunity to compare the attitude of men to women and vice versa. Taking into consideration that most modern scholars analyze sexism in the language and work of media workers, the study of journalists' views of other people is on time. The issue of journalism in the cinematograph is considered. In particular, if to take into consideration formed and widespread stereotypes about the media staff of different sexes in the society. In order to achieve a qualitative result, we reviewed named films, analyzed them and critics of their viewers. The films of four directors are analyzed, but this number is quite enough. It is because the general tendency of media space representation in films is totally and clearly observed in the given movies. The situation with the overcoming of gender discrimination is rather complicated, so starting to work on it requires not on a large scale, but in small steps. To do this, the changes to the curriculum of pupils can be made, so that they understand what is good and what sexism is from school. Following pupils, there should be students, who during their studies are forming not only the general attitude to the encirclement, because they already live independently, but also traits are distinguishing, which they hid earlier. In this case, it is also necessary to improve the curricula. However, it is more difficult to deal with the displays of sexism which have the representatives of the older generation. Consequently, the possible option is the additional propaganda of equal treatment of sexes through television, radio broadcasting and street advertising. This way, people will keep information on the subconscious level. However, in each case, it is necessary to consult with psychologists in order to clearly understand how to properly overcome gender discrimination both in society and journalism in the 21st century.

Keywords: gender stereotypes, journalism, the media, sex, education, sexism, discrimination, cinema, directing, society.

Поняття «сексизму» не є новим і має різні вияви з огляду на актуальний соціальний дискурс. У перекладі з англійської «sexism» означає упередження або дискримінацію за гендерними ознаками. Водночас у Словнику гендерних термінів зазначено, що «...у суспільстві сексизм може бути представлений у вигляді системи стереотипів, офіційно закріплених положень чи навіть ідеології. В основі сексизму лежить переконання про перевагу однієї статі над іншою...» [13, с. 175].

Постановка проблеми. Сьогодні набувають актуальності дослідження про те, як конкретно виявляються гендерні особливості у формі та змісті журналістських матеріалів. Учені аналізують гендерні стереотипи про висвітлення жінок у засобах масової комунікації. Трапляються розвідки про вплив на журналістику природних особливостей чоловіка та жінки. Зокрема, як виявляється в роботі потреба жінки описувати реальність. Чи залежить від гендерного балансу якість журналістики в цілому, хто все ж кращий,

цікавіший, важливіший, з точки зору генерації ідей, замикання контекстів – поки можуть оцінювати лише роботодавці й колеги. Додаткова складність хіба що, в тому, що аудиторія у своїй більшості погано розрізняє хорошу і неякісну журналістику. Але це – вже проблема стереотипів реципієнта.

Важливо розуміти, що актуальною є проблема експлуатації та популяризації самими медійниками гендерних стереотипів. Зі слів копірайтера та журналіста в минулому Олега Жорника, «жінки і журналістика – як геній і лиходійство: двісті років тому були речами несумісними, сто років тому були сміливим викликом, а зараз – це практично єдино можлива норма. Хоча б тому, що зараз їх більше через банальний матеріальний аспект – низькі зарплати галузі. Чоловіків-журналістів зазвичай відразу вихоплюють на більш серйозні, в тому числі, адміністративні посади. Крім того, чоловіків може відштовхувати відсутність в нашому суспільстві помітного впливу преси. Тому в журналістиці залишаються, в основному, жінки, яких вплив особливо не цікавить, і які часто взагалі не розуміють, що відбувається навколо. Це схоже на процес вимивання золота з обороту: якщо в ходу золоті монети – вони зникають першими» [6].

Водночас у Європейській обсерваторії журналістики (ЕЮ) стверджують, що на території Європи у пресовій та онлайнній журналістиці працюють переважно чоловіки. ЕЮ провели дослідження в 11 європейських країнах і як виявилось, «загалом гендерний дисбаланс більше помітний у традиційних друкованих медіа. У цифрових новинних ресурсах дисбаланс був трохи меншим, хоча у більшості він також спостерігався – на користь чоловіків. У деяких країнах та деяких ЗМІ статей без підпису публікувалося більше, ніж тих, де авторами були жінки» [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме таку нерівність серед кількості працівників певної статі і загалом дисбаланс між жінками і чоловіками неодноразово досліджували такі науковці як Тамара Марценюк, Оксана Кісь, Корді Файн і Джина Ріштон. У своїх дослідженнях та книгах вони описали не тільки сучасну ситуацію із сексизмом, а й описали досвід минулих століть.

Отже, повертаючись до проблеми дискримінації в журналістиці, з одного боку медіа-сфера приваблює жінок, оскільки в цій професії можна не тільки проявити свої сильні сторони і творчі навики, а й подати інформацію у нестандартній формі. А з іншого боку – сфера ЗМІ більш чоловіча, адже у ній присутні і небезпека, і напружений ритм роботи, і стриманість у текстах, яку, на думку більшості реципієнтів, не може дати протилежна стаття.

Виділення не вирішеної раніше частини загальної проблеми. Щороку полиці бібліотек і шпальти наукових видань поповнюються дослідженнями щодо сексизму в мові журналістів. Наприклад, це тексти Юлії Маслової («Сексизм у мові друкованих засобів інформації») та інформаційно-просвітницький журнал «Я», кожен випуск якого орієнтований на гендерну просвіту. Проте ніхто так і не звертає уваги на те, як самих медійників сприймає суспільство.

Мета статті. Якщо ж розглядати гендерні стереотипи в журналістиці з огляду на її зображення в кінематографі, то існує також два режисерських бачення: одні знімають фільми про те, що чоловіки не здатні бути медійниками, інші ж, що жінки. І головною метою статті є показати ці режисерські бачення. Викрити чи є все ж дискримінація однієї зі статей у кінематографі.

У сучасних фільмах про ЗМІ нерідко зображують запеклу боротьбу між представниками «четвертої влади» за право бути співробітником того чи іншого видання/телеканалу, абощо. Але частіше виготовляють кінострічки про те, як себе поведуть медійники та медійниці у різних робочих ситуаціях.

Яскравим прикладом різного режисерського бачення є сучасні кінострічки «Секретное досьє» і «Тысячу раз «спокойной ночи». Хоча герої фільмів проживають ще у ХХ столітті, вони обоє працюють в екстримальних воєнних умовах. Давай-те ж ретельно розглянемо обидві стрічки.

«Секретное досьє» у 2018 році зняв американський кінорежисер Стівен Спілберг [11]. Одним із головних героїв став аналітик Держдепартаменту США Деніел Еллсберг, який за допомогою журналістського інструментарію збирав інформацію про участь Штатів у в'єтнамській війні. Чоловік не лише копірився у таємних документах, а й безпосередньо працював у зоні ведення воєнних дій і співпрацював із «The Washington Post». Деніел Еллсберг не піддавався емоціям та переживанням, він чітко розумів, яке перед ним стоїть завдання і що у нього має вийти у кінцевому результаті. А це є підтвердженням того, що робота у зонах конфлікту є підсилюююю в більшій мірі чоловікам.

Для більшості критиків головним меседжем цього фільму є безстрашність влади, але із журналістської точки зору ідея полягає в іншому. Першочергово варто говорити про те, що «Секретное досьє» показує і небезпеку професії, і складнощі, і затратність сил. Більше того, Деніел Еллсберг не є журналістом, проте виконує своє завдання так, як робив би це медійник. Хтось скаже, що це чергове підтвердження відсутності спеціалізації журналістів як тоді, так і зараз, мовляв, у ЗМІ може податися кожен. Однак це не так. І хибність цієї теорії підтверджує виконавчий директор Інституту масової інформації Оксана Романюк: «Професія журналіста є однією з найбільш ризикованих у світі. Ніхто особливо не замислюється, що стоїть за цими словами. І, насправді, ніхто особливо в це й не вірить. Усі думають – журналістика ризикована десь там, далеко, в Іраку чи на Філіппінах» [10].

Крім того, телеведучий Сергій Рахманін переконаний, що пересічна людина не зможе подати суспільству якісно згенерований, пережований продукт, як це зробив би журналіст: «Заялене слово, але журналістика – це місія. Багато хто про це або забуває, або навіть не знає, приходячи в професію. Це не просто опис подій. Інформацію людина отримує скрізь. <...> Сам собою факт не означає нічого. <...> Зараз достатньо зайти в соціальні мережі, аби побачити відео з реєстратора, яке лише за кілька годин покажуть по телебаченню. Але суть полягає не в тому, щоби переглянути, а в тому, щоби зрозуміти, що відбулось. Побачити

те, що залишилось за кадром. Зосередитись на деталях, які здаються дрібними, а насправді є важливими. Пов'язати те, що ти побачив, прочитав, із тим, що відбувається навколо, зрозуміти, як воно впливає на країну, світ і на тебе особисто. Цими речами журналіст і має займатися» [1].

У стрічці «Тисячу раз «спокойной ночи» (2013) норвезького кінорежисера Еріка Поппе описуються події в Афганістані (Кабул) та Кенії [14]. Відважна фотокореспондентка Ребекка Томас не боїться працювати у гарячих точках, адже завдяки її знімкам світ має можливість побачити те, що переживають люди в тих місцях. Своєю роботою Ребекка намагається привернути увагу влади до практично не захищених людей. Але за великою жагою зробити все нові і нові фото, журналістка забуває про те, що вдома на неї чекають чоловік та дві доньки. У цьому фільмі Ребекка мама, діти якої щоразу відпускають її на нове завдання і бояться дізнатися, що та померла під час його виконання.

Під час останньої зйомки у столиці Афганістану, Кабулі, Ребекка отримала тяжкі травми, а згодом взяла свою старшу доньку до Кенії, де розташований табір біженців і там сталася перестрілка. Після цих подій у жінки стався нервовий зрив і більше фотографувати вона не змогла, адже емоції та страх брали верх над розумом.

Така поведінка головної героїні підтверджує стереотип, що жінкам не місце у військовій журналістиці, але не в журналістиці загалом.

Так, про місце жінок і чоловіків у журналістиці та їхню відповідальність дуже влучно сказав український журналіст Отар Довженко: «Мій досвід взаємодії з чоловіками-підлеглими був травматичний. Вони набагато частіше за колеженок конфліктували, відмовлялись виконувати завдання чи робили все по-своєму, висловлювали невдоволення, хоч і отримували не найгіршу зарплатню. І врешті завжди йшли» [4].

Водночас, якщо говорити про роботу журналістів і журналісток у зонах конфліктів, то спеціальний кореспондент «ТСН» Наталя Нагорна власним прикладом показала, що «жінки в АТО працюють не гірше за чоловіків». Вона стверджує: «Після роботи в АТО головне, що я зрозуміла – наскільки людина смертна. У твоїй голові відбувається повна переоцінка принципів і пріоритетів, можливо, я нарешті почала розуміти, що мені потрібно і що важливо. Після роботи в АТО людина ближче пізнає себе, свої страхи та всі свої недоліки» [15]. А відтак, за її словами, неважливо, хто поїхав у зону конфлікту, головне – яке у людини ставлення до ситуації. Але без відповідної підготовки їхати в гарячі точки не можна нікому.

Якщо у вищезазначених кінострічках режисери показали чоловіка сильнішим та витривалішим за жінку, то у наступних двох фільмах все навпаки.

Стрічка «10 днів в сумасшедшем доме» була знята у 2015 році, але про події, які зображено, із далекого XIX століття [3]. У ті часи журналістами працювали виключно чоловіки, адже жінок вважали надто слабкою і невартою цієї роботи частиною суспільства. «Ще 100-150 років тому жінка, яка не вміла куварижити, шити, в'язати і вишивати, вважалася соціально неповноцінною. <...> На цьому тлі повідомлення про жінок,

які займалися ще чимось, окрім домашніх справ, викликали у сучасників подив. <...> З часом жінки почали успішно освоювати заняття, які традиційно вважалися чоловічими. Журналістика стала однією з перших сфер, куди прийшли представниці слабкої статі» [2]. Проте 19-річна журналістка-початківець Елізабет Джейн Кокран (під псевдонімом Неллі Блай) вирішила довести, що жінки можуть працювати набагато краще за чоловіків. Заради того, аби її взяли до видання Джозефа Пулітцера, дівчина погодилася вдати із себе божевільну, потрапити на острів, де лікують хворих, і написати про це все сенсаційний матеріал. Юній журналістці вдалося переконати лікарів у тому, що вона не сповна розуму, її помістили до божевільні, де дівчина почала себе поводити як зазвичай і не вдавати із себе душевнохвору. Неллі пережила разом з іншими холод і голод, хоча самі лікарі харчувалися відмінною їжею і носили теплий одяг. Усі катування і знущання над хворими дівчина спочатку детально записувала, а потім запам'ятовувала, адже у неї відібрали записник. Одного дня керівництво психіатричної лікарні зрозуміло, що нічого доброго не буде, якщо їхня пацієнтка залишиться живою і від неї вирішили позбавитися. Проте до закладу прийшов адвокат, аби забрати журналістку. Неллі практично дістали із «того світу» і після її звільнення ситуація із славнозвісною психіатричною лікарнею «Блекуел» набула розголосу. Завдяки витримці та мужності молодій журналістці світ дізнався правду про корумпований заклад, влада розпорядилася розпочати слідство, а згодом суд постановив ув'язнити керівника психіатричної лікарні та віддати «Блекуел» державі.

В основу кінострічки лягла реальна історія про справжню журналістку Елізабет Джейн Кокран, яка свого часу відкрила дорогу в журналістику багатьом жінкам, переконавши всіх, що вони не слабка стать.

В іншому ж фільмі, – «Сенсація» (2006) – над зйомками якого попрацював також американський кінорежисер Вуді Аллен, зображено невпинність бажання донести до світу правду чоловіком-медійником [12]. Головною родзинкою цієї стрічки є те, що головний герой Джо Стромбл помер і навіть із «того світу» намагається створити сенсацію, хоча вже і не своїми руками.

У «країні мертвих» Джо познайомився із Джейн Кук, особистим секретарем Пітера Лаймана, який нібито був серійним убивцею на прізвисько «Вбивця з колодою Таро». Щойно журналіст дізнався про це, одразу почав розпитувати жінку, звідки у неї такі підозри і після того в чоловіка виникла геніальна ідея. Він почав являтися молодій журналістці Сондрі Пранськи. Першого разу вони «зустрілися» під час виступу фокусника, який мав розкласти дівчину на молекули у великому ящику. Лець не довівши дівчину до інфаркту, він розповів, хто він і що має інформацію щодо серійного вбивці і раптово зник. Наступного дня Сондра знову повернулася до чарівника Чудіні, проте той не сприйняв її розповідь серйозно. Та раптом Джо Стромбл знову явився дівчині. Цього разу чоловік назвав ім'я вбивці і навіть кількість його жертв і їх зовнішність. Він наголосив, що будуть нові жертв-

ви і журналістці варто поспішати із розслідуванням, адже на кону не лише чужі життя, а і її власне. Журналістка не стала чекати і думати, що це марення, а взялася за пошук самого Пітера Лаймана і взяла із собою Чудіні (справжнє ім'я Сідні Уотерман). Усіма можливими і неможливими способами юна медійниця почала збирати докази або хоча б натяки на те, що Лайман справжній головоріз. І потрапила вона навіть до самого підозрюваного додому, втерлася в його довіру і ліжко. Водночас Сондра починає закохуватись у героя свого розслідування, що надзвичайно драгує Стромбла. Закоханість затьмарила розум журналістки і та через свої почуття розповіла Лайману про своє вигадане ім'я та розслідування, що було зроблено даремно. Але саме в цей момент Чудіні почав рятувати дівчину, яку Лайман вже запланував вбити і зробив це не найкраще. Він спробував втопити журналістку, але та насправді вміла добре плавати і, коли вбивця давав покази правоохоронцям з приводу утоплення, Сондра зайшла до кімнати. Після цього Лаймана затримали, медійниця опублікувала своє сенсаційне розслідування, а Чудіні помер.

Хоч і виконувала всю роботу молода кореспондентка, ініціатором розслідування був покійний журналіст Джо Стромбл, в образі якого криється і боротьба із реальністю, і бажання досягнути висоти, і сила до роботи далі. Хоч події у фільмі дещо і неможливі, та чоловіча стаття у ЗМІ тут зображена у кращому світлі.

Польський політолог Павло Боболович сказав: «Бути журналістом лише за професією неможливо, бо журналістика – це пристрасть і захоплення» [16].

А відтак, з огляду на проаналізовані стрічки, можна зробити висновок, що неважливо, якої статі співробітники ЗМІ, якого віку вони і чи є у них

сім'я. Головне – ставлення до роботи, адекватна оцінка своєї праці та відданість людям, для яких і працюють журналісти.

Якщо ж говорити про те, як можна викоринити стереотипність, гендерну дискримінацію та інші принципи суспільства, то починати потрібно із кількох категорій людей:

- підростаючого покоління (школярі);
- студентів (журналістів, зокрема);
- старшого покоління.

Усе тому, що тільки після переусвідомлення громадськістю самих понять «сексизму» і «дискримінації» не лише в Україні, а й у світі почне зникати цькування та дисбаланс між жінками і чоловіками журналістами.

Для школярів потрібно вводити спеціалізовані програми по вивченню сімейних та громадських цінностей. Для цього можна вносити зміни у навчальні програми, аби ще зі школи учні розуміли, що є добре, а що є сексизмом.

Для студентів варто вводити окремі предмети щодо вивчення гендерних особливостей і специфік різних сфер людської діяльності. Усе тому, що у студентів під час навчання формується не лише загальне ставлення до оточення, а й вирізняються риси характеру, які вони приховували раніше. У такому випадку потрібно вдосконалити навчальні плани також.

Складніше ж боротися із проявами гендерної дискримінації у старшого покоління. Тому можливим варіантом є додаткова пропаганда рівного ставлення до статей через телебачення, радіомовлення та вуличні реклами. Таким чином у людей на підсвідомому рівні буде зберігатися інформація. Але в кожному випадку необхідно проводити консультації із психологами, аби чітко розуміти, як правильно долати гендерну дискримінацію і в суспільстві, і в журналістиці XXI століття.

Список літератури:

1. Андрейців І. Сергій Рахманін: «Покликання журналіста – допомогти відрізнити чорне від білого». theUkrainians. 2016. URL: <https://theukrainians.org/jschool-rakhmanin/> (дата звернення: 08.06.2019).
2. Гончар Ю.О., Гусак Н.М., Павленко В.П. та ін. Гендерні медійні практики : навчальний посібник із гендерної рівності та недискримінації для студентів вищих навчальних закладів / за заг. ред. С.В. Штурхецького. Київ, 2014. 206 с.
3. 10 дней в сумасшедшем доме / Kinogo.eu. URL: <http://kinogo.eu/6203-10-dney-v-sumasshedshem-dome-2015.html> (дата звернення: 08.06.2019).
4. Довженко О. Не чоловіча робота. Дещо про гендерний дисбаланс серед журналістів. Гендер в деталях. 2019. URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/HeForShe/ne-cholovicha-robota-descho-pro-genderniy-disbalans-sered-zhurnalistiv-1341022.html> (дата звернення: 08.06.2019).
5. Жінки-журналістки європейських медіа: де вони? European Journalism Observatory. 2018. URL: <https://ua.ejo-online.eu/4070/etyka-ta-yakist/zhinky-v-yevropeiskykh-media-de-vony> (дата звернення: 08.06.2019).
6. Журник О. Материалы VII научно-практической конференции студентов и аспирантов. Югорский государственный университет. 2017. URL: <http://stomatologo.ru/federalenoe-gosudarstvennoe-byudjetnoe-obrazovatenoe.html> (дата звернення: 08.06.2019).
7. Кісь О. Українські жінки у горнилі модернізації. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2017. 304 с.
8. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ : Основи, 2017. 256 с.
9. Маслова Ю. Сексизм у мові друкованих засобів інформації. *Українське мовознавство : Міжвідомчий наук. збір. КНУ ім. Тараса Шевченка*. 2009. Вип. 39/1. С. 289–293.
10. Романюк О. Професія для сміливих. MediaSapiens. 2010. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/profesiya_dlya_smilivikh/ (дата звернення: 05.06.2019).
11. Секретное досье / KinoKrad.Co. URL: <https://kinokrad.co/324554-sekretnoe-dose-2018.html> (дата звернення: 05.06.2019).
12. Сенсация / Baskino. URL: <http://baskino.me/films/detektivny/4469-sensaciya.html> (дата звернення: 07.06.2019).
13. Словник гендерних термінів / укладач З.В. Шевченко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.
14. Тысячу раз «спокойной ночи» / KinoKrad.Co. URL: <https://kinokrad.co/279377-tusyachu-raz-spokoynoy-nochi.html> (дата звернення: 06.06.2019).
15. Черніна Д. Наталя Нагорна: жінки в АТО працюють не гірше за чоловіків. Телекритика. 2018. URL: <https://telekritika.ua/uk/smi-uk/natalya-nagorna-printsipi-ta-osoblivosti-roboti-zhinokzhurnalistiv-v-ato/> (дата звернення: 08.06.2019).

16. Чернокондратенко М. Павло Боболович: «Журналістика – це захоплення і відданість». *European Journalism Observatory*. 2013. URL: <https://ua.ejo-online.eu/784/sfery-vysvitlennya/media-zhurnalistyka/pavlo-bobolovich-zhurnalistyka-ce-za> (дата звернення: 08.06.2019).
17. Fine C. *Delusions of Gender: How Our Minds, Society, and Neurosexism Create Difference*. New York : W.W. Norton & Company, 2010. 338 p.
18. Rippon G. *The Gendered Brain: The new neuroscience that shatters the myth of the female brain*. London : Bodley Head, 2019. 448 p.

References:

1. Andreitsiv I. (2016). Serhii Rakhmanin: «Poklykannia zhurnalista – dopomohy vidriznyty chorne vid biloho» [Serhii Rakhmanin: «Calling of journalist – to help to distinguish black from white»]. *theUkrainians*. URL: <https://theukrainians.org/jschool-rakhmanin/> (accessed 08 June 2019).
2. Honchar Yu.O., Husak N.M., Pavlenko V.P. ta in. (2014). *Henderni mediini praktyky : Navchalnyi posibnyk iz hendernoi rivnosti ta nedyskryminatsii dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv* [Gender media practices: a manual on gender equality and non-discrimination for students at higher educational Institutions]. za zah. red. S. Shturkhetskyi. Kyiv.
3. Days in a Madhouse. (2015). *Kinogo.eu*. URL: <http://kinogo.eu/6203-10-dney-v-sumasshedshem-dome-2015.html> (accessed 08 June 2019).
4. Dovzhenko O. (2019). Ne cholovicha robota. Deshcho pro hendernyi dysbalans sered zhurnalistiv [Not a man's job. Something about gender imbalance among journalists]. *Gender in detail*. URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/HeForShe/ne-cholovicha-robota-descho-pro-genderniy-disbalans-sered-zhurnalistiv-1341022.html> (accessed 08 June 2019).
5. Zhinky-zhurnalistky yevropeyskykh media: de vony? (2018). [Women journalists of the European media: where are they?]. *European Journalism Observatory*. URL: <https://ua.ejo-online.eu/4070/etyka-ta-yakist/zhinky-yevropeyskykh-media-de-vony> (accessed 08 June 2019).
6. Zhornyk O. (2017). Materialy VII naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv i aspirantiv [Materials of VII scientific-practical conference of students and post-graduate students]. *Ugra State University*. URL: <http://stomatologo.ru/federalenoe-gosudarstvennoe-byudjetnoe-obrazovatelnoe.html> (accessed 08 June 2019).
7. Kis O. (2017). Ukrainski zhinky u hornyli modernizatsii [Ukrainian women in the modernization chimney]. Kharkiv : Klub simeinoho dozvillia. 304 p.
8. Martseniuk T. (2017). Hender dlia vsikh. Vyklyk stereotypam [Gender for everyone. Challenge to stereotypes]. Kyiv : Osnovy. 256 p.
9. Maslova Yu. (2009). Seksyzm u movi drukovanykh zasobiv informatsii [Sexism in the language of printed media]. Kyiv : Ukrainian Linguistics, vol. 39/1, pp. 289–293.
10. Romaniuk O. (2010). Profesiia dlia smilyvykh [Profession for the brave]. *MediaSapiens*. URL: https://ms.detector.media/mediaprovita/mediaosvita/profesiya_dlya_smilivikh/ (accessed 08 June 2019).
11. The Post. (2018). KinoKrad.Co. URL: <https://kinokrad.co/324554-sekretnoe-dose-2018.html> (accessed 05 June 2019).
12. Scoop (2006). Baskino. URL: <http://baskino.me/films/detektivy/4469-sensaciya.html> (accessed 07 June 2019).
13. Shevchenko Z. (2016). Slovnyk gendernykh terminiv [Glossary of gender terms]. Cherkasy : Private entrepreneur Chabanenko Yu. 336 p.
14. A Thousand Times Good Night (2013). KinoKrad.Co. URL: <https://kinokrad.co/279377-tysyachu-raz-spokoynoy-nochi.html> (accessed 06 June 2019).
15. Chernina D. (2018). Nahorna Natalia: zhinky v ATO pratsiuut ne hirshe za cholovikiv [Natalia Nagorna: women in ATO work not worse than men]. *Telekritika*. URL: <https://telekritika.ua/uk/smi-uk/natalya-nagorna-printsipita-osoblivosti-roboti-zhinokzhurnalistiv-v-ato/> (accessed 08 June 2019).
16. Chornokondratenko M. (2013). Pavlo Bobolovych: «Zhurnalistyka – tse zakhoplennia i viddanist» [Pavlo Bobolovych: «Journalism is an admiration and devotion»]. *European Journalism Observatory*. URL: <https://ua.ejo-online.eu/784/sfery-vysvitlennya/media-zhurnalistyka/pavlo-bobolovich-zhurnalistyka-ce-za> (accessed 08 June 2019).
17. Fine C. (2010). *Delusions of Gender: How Our Minds, Society, and Neurosexism Create Difference*. New York : W.W. Norton & Company. 338 p.
18. Rippon G. (2019). *The Gendered Brain: The new neuroscience that shatters the myth of the female brain*. London : Bodley Head. 448 p.